

І. Г. Скоморович

Банківські операції

Навчальний посібник

2-ге видання стереотипне

**Видавництво «Магнолія 2006»
Львів 2025**

УДК 336.717(075)
М 69

*Відтворення цієї книги чи якоїсь її частини
заборонено без письмової згоди видавництва.
Будь-які спроби порушення авторських прав
переслідуватимуться у судовому порядку.*

Гриф надано Міністерством освіти і науки України

Рецензенти:

Вовчак О. Д. – д-р екон. наук, проф. (Київський університет банківської справи
Національного банку України);

Дзюблюк О. В. – д-р екон. наук, проф. (Тернопільський національний економічний
університет);

Мороз А. М. – д-р екон. наук, проф. (Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана).

Скоморович І. Г. Банківські операції: Навчальний посібник. – 2-ге видання
стереотипне – Львів: Видавництво ПП «Магнолія 2006», 2025. – 482 с.

ISBN 978-617-574-001-9

«Магнолія 2006»

Розглянуто теоретичні та практичні засади здійснення банківських операцій в Україні, а також особливості та закономірності проведення окремих видів операцій. Визначено роль банків у розвитку вітчизняної економіки, механізми здійснення основних видів банківських операцій та надання послуг за сучасних умов ведення бізнесу. Висвітлено порядок організації та технологію ведення банківської діяльності в Україні.

Для викладачів, студентів вищих навчальних закладів, фінансистів, бізнесменів, працівників банківських установ, усіх, хто цікавиться особливостями здійснення банківських операцій в Україні.

**УДК 336.717(075)
М 69**

ISBN 978-617-574-001-9

©І. Г. Скоморович, 2025
©“Магнолія 2006”, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП. Предмет і метод дисципліни «Банківські операції»	5
Тема 1. Створення та організація діяльності банків	9
1.1. Сутність і види банків та банківських операцій	9
1.2. Порядок створення та державної реєстрації банків	15
1.3. Ліцензування банківської діяльності.....	22
1.4. Організаційна структура банку.....	28
1.5. Місце фінансового моніторингу в діяльності банків.....	38
Короткі підсумки.....	50
Контрольні запитання та завдання.....	51
Тести.....	51
Література.....	52
Тема 2. Операції з формування банківських ресурсів	54
2.1. Власні кошти банку.....	54
2.2. Регулятивний капітал банку.....	61
2.3. Позичені ресурси банку.....	68
2.4. Депозитні операції банків.....	80
2.5. Участь банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб.....	89
Короткі підсумки.....	99
Контрольні запитання та завдання.....	99
Тести.....	100
Література.....	101
Тема 3. Розрахунково-касові операції банків	102
3.1. Порядок відкриття та функціонування поточних рахунків клієнтів.....	102
3.2. Розрахункові операції клієнтів банків.....	114
3.3. Операції банків з платіжними картками.....	128
3.4. Міжбанківські розрахунки в Україні.....	136
3.5. Операції банків з готівкою.....	144
Короткі підсумки.....	158
Контрольні запитання та завдання.....	158
Тести.....	159
Література.....	160
Тема 4. Кредитні операції банків	161
4.1. Процес здійснення кредитних операцій у банках.....	161
4.2. Особливості кредитування банками юридичних осіб.....	172
4.3. Споживче банківське кредитування.....	179
4.4. Порядок формування резервів під кредитні ризики.....	185
4.5. Особливості реалізації окремих видів кредитних операцій.....	198
Короткі підсумки.....	209
Контрольні запитання та завдання.....	209
Тести.....	210
Література.....	211
Тема 5. Операції банків з цінними паперами	212
5.1. Місце банків на фондовому ринку.....	212
5.2. Емісія банками акцій.....	218

5.3. Операції банків з випуску іпотечних цінних паперів.....	222
5.4. Інвестиційні операції банків з цінними паперами.....	234
5.5. Посередницькі операції банків на ринку цінних паперів.....	246
Короткі підсумки.....	255
Контрольні запитання та завдання.....	256
Тести.....	256
Література.....	257
Тема 6. Операції банків з векселями.....	259
6.1. Сутність і види векселів.....	259
6.2. Гарантійні операції банків з векселями.....	265
6.3. Кредитні операції банків з векселями.....	269
6.4. Комісійні операції банків з векселями.....	273
6.5. Особливості діяльності банку як розрахункової палати для пред'явлення векселів до платежу.....	277
Короткі підсумки.....	281
Контрольні запитання та завдання.....	282
Тести.....	282
Література.....	283
Тема 7. Операції банків з іноземною валютою.....	284
7.1. Особливості здійснення міжбанківських розрахунків в іноземних валютах.....	284
7.2. Банківські операції з торгівлі іноземною валютою на валютних ринках.....	292
7.3. Операції банків з обслуговування міжнародних розрахунків.....	299
7.4. Обслуговування банками міжнародних кредитних операцій.....	312
7.5. Операції банків з готівковою іноземною валютою.....	317
Короткі підсумки.....	327
Контрольні запитання та завдання.....	328
Тести.....	328
Література.....	329
Тема 8. Нетрадиційні банківські операції та послуги.....	331
8.1. Операції з банківськими металами.....	331
8.2. Операції банків з проектного фінансування.....	339
8.3. Дистанційне обслуговування клієнтів банків.....	346
8.4. Банківські послуги з інкасації і перевезення готівки.....	351
8.5. Послуги банків з надання в оренду сейфів.....	356
Короткі підсумки.....	358
Контрольні запитання та завдання.....	359
Тести.....	359
Література.....	361
Предметний покажчик.....	362
Додатки.....	371

ВСТУП

Предмет і метод дисципліни «Банківські операції»

В умовах розвитку ринкової економіки України та зростаючої ролі банківської системи в обслуговуванні потреб суб'єктів господарювання та населення варто наголосити на підвищенні ефективності функціонування банківських установ та поліпшенні якості здійснюваних ними операцій. Роль банків як фінансових посередників зумовлена їхніми можливостями залучати тимчасово вільні кошти клієнтів, перерозподіляючи їх між секторами економіки, де виникає дефіцит ресурсів, полегшенням розрахунків між суб'єктами фінансового ринку, забезпеченням стабільного розвитку банківництва та економіки країни загалом. Водночас існує необхідність визначення механізмів проведення банківських операцій, оскільки саме від розуміння теоретичних основ ведення банківського бізнесу залежить формування свідомості населення та підвищення довіри до банків.

Дисципліна «Банківські операції» дає змогу ознайомитися з основними видами банківських операцій, які здійснюють банки у сучасних умовах ведення бізнесу, допомагає студентам в отриманні знань у галузі банківництва та сприяє підготовці фахівців банківського профілю.

Метою дисципліни «Банківські операції» є формування системи теоретичних знань та практичних навичок у сфері функціонування банківських установ, організації і технології здійснення банківських операцій та надання послуг.

→ Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання:

- *сформулювати сутність та визначити види банківських операцій та послуг;*
- *з'ясувати види банків та порядок їх створення і державної реєстрації, а також розглянути процедуру ліцензування банківської діяльності в Україні;*
- *окреслити організаційну структуру банку та порядок організації банківської діяльності;*
- *охарактеризувати операції банків з формування власних коштів;*
- *визначити порядок здійснення банківських операцій із залучення та позичення ресурсів;*
- *висвітлити технологію проведення операцій банків з розрахунково-касового обслуговування клієнтів;*
- *виявити механізми проведення розрахунків за допомогою банківських платіжних карток;*
- *пояснити порядок здійснення операцій банків з готівковими коштами;*
- *розкрити процедуру проведення кредитних операцій в банку з юридичними і фізичними особами;*
- *висвітлити технологію формування резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків;*
- *виявити особливості операцій банків з надання та погашення окремих видів кредитів;*

- обґрунтувати необхідність здійснення банківськими установами операцій на фондовому ринку та розкрити порядок проведення емісійних, інвестиційних та посередницьких операцій банків з цінними паперами;
- розглянути особливості гарантійних, кредитних, комісійних, розрахункових та торговельних операцій з векселями;
- визначити економіко-правові та організаційні основи здійснення банками операцій в іноземній валюті;
- окреслити здійснення операцій з банківськими металами та порядок надання банківських послуг щодо інкасації коштів, зберігання цінностей в індивідуальних банківських сейфах, дистанційного обслуговування клієнтів, а також фінансування інвестиційних проектів.

Предметом навчальної дисципліни є особливості й механізми організації банківської діяльності, технологія раціонального формування та розміщення банківських ресурсів у процесі проведення активних і пасивних банківських операцій.

Методологічною основою цієї навчальної дисципліни є система конкретних методів дослідження, які використовуються під час висвітлення процесу організації діяльності банку та здійснення банківських операцій.

➔ **Основними методами дослідження є:**

- наукова абстракція – дає змогу сконцентруватися на технології проведення банківських операцій і залишити поза увагою, наприклад, їхнє відображення в бухгалтерському обліку чи здійснення аналізу для визначення впливу на ефективність ведення банківського бізнесу;
- порівняння – використовують під час дослідження різновидів банківських кредитних операцій, особливостей здійснення операцій банків з різними видами цінних паперів, визначення та зіставлення найбільш ефективних способів формування банківських ресурсів та їхнє розміщення тощо;
- системний метод – передбачає дослідження банківських операцій у взаємозв'язку між ними і розкриття банківської діяльності як цілісної системи з виокремленням найважливіших підсистем та їхніх елементів, що взаємодіють між собою;
- аналіз та синтез – лежать в основі структурно-функціонального підходу дослідження банківських операцій та дають змогу виявити і дати рекомендації щодо здійснення банківської діяльності загалом з використанням розчленування її на окремі банківські операції та послуги і дослідження як частин цілого, а також синтезувати окремі складові в елементи досліджуваної банківської системи;
- індукція і дедуція – використовуються для виявлення специфіки здійснення банківських операцій в Україні та відіграють важливу роль у використанні такого методу дослідження як сходження від теорії до фактів та використання фактичних гіпотез для формулювання теорій банківництва;
- математичний – передбачає використання формул та розрахунків, за допомогою яких можна визначити розмір процентів за депозитними та кредитними операціями, оцінити кредитоспроможність позичальників – фізичних і юридичних осіб, розрахувати ефективність інвестиційних проектів,

обчислити величину резервів за кредитними операціями та операціями з цінними паперами тощо;

➤ моделювання – застосовують для наочного відображення економічної дійсності за допомогою формування даних у таблиці і рисунки з метою полегшення сприйняття інформативного матеріалу. Під час дослідження банківських операцій використовують для розроблення класифікаційних ознак банківських операцій та послуг, визначення видів банків, порядку організації банківської операції, видів операцій банків із залучення та позичення коштів, табличного відображення необхідної документації фізичних та юридичних осіб для проведення банківської операції, відображення у вигляді рисунків, схем проведення кредитних, валютних операцій та операцій із здійснення безготівкових розрахунків та ін.

Курс «Банківські операції» має логічно побудовану *структуру*, яка дає змогу студентам опанувати необхідну базу знань у сфері банківської діяльності. Дисципліна містить такі теми:

1. Створення та організація діяльності банків – визначено сутність і види банків та банківських операцій, порядок створення та державної реєстрації банків, ліцензування банківської діяльності, подано організаційну структуру банку та розкрито місце фінансового моніторингу в діяльності банківських установ.

2. Операції з формування банківських ресурсів – розкрито зміст операцій банків з формування власних коштів, визначено склад регулятивного капіталу банку, описано операції з позичення ресурсів та депозитні операції банків, окреслено порядок участі банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб.

3. Розрахунково-касові операції банків – подано порядок відкриття та функціонування поточних рахунків, здійснення безготівкових розрахунків, розрахунків за допомогою платіжних карток та міжбанківських розрахунків в Україні, а також детально описано процес здійснення операцій банків з готівкою.

4. Кредитні операції банків – визначено порядок організації процесу здійснення кредитних операцій у банку, розглянуто особливості кредитування юридичних та фізичних осіб, з'ясовано процедуру формування резервів під кредитні ризики та операції з надання і погашення різних видів банківських кредитів.

5. Операції банків з цінними паперами – проаналізовано місце банків на фондовому ринку, порядок емісії банками акцій та операції банків з випуску іпотечних цінних паперів, розкрито сутність та процедуру здійснення інвестиційних та посередницьких операцій банків з цінними паперами.

6. Операції банків з векселями – відображено сутність і види векселів та розглянуто особливості здійснення гарантійних, кредитних, комісійних, розрахункових та торговельних операцій банків з векселями.

7. Операції банків з іноземною валютою – визначено порядок встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками, купівлі-продажу іноземної валюти на валютних ринках, здійснення банками міжнародних розрахунків, операцій з обслуговування банками міжнародних кредитів та операцій банків з готівковою іноземною валютою.

8. Нетрадиційні банківські операції та послуги – розкрито сутність та механізми здійснення операцій з банківськими металами, порядок надання послуг зі зберігання

цінностей фізичних і юридичних осіб в індивідуальних сейфах, інкасації коштів, визначено технологію дистанційного банківського обслуговування клієнтів, а також наведено процедуру організації банками фінансування інвестиційних проектів.

Інформаційними матеріалами навчальної дисципліни є науково-монографічна та періодична література, чинна (станом на 1 лютого 2010 р.) вітчизняна законодавча і нормативно-правова база та уніфіковане міжнародне законодавство. Перелік законів та нормативно-правових актів, які наводяться у кінці кожної теми, дозволяє студентам відслідковувати внесені до них зміни та доповнення.

Ірина Георгіївна Скоморович

Банківські операції

Навчальний посібник

Керівник видавничого проекту *В. М. Піча*

2-ге видання, стереотипне

Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Умов. друк. арк. 39,16.

ПП «Магнолія-2006»
79053, Львів-53, Україна

тел. 8-050-370-19-57

E-mail: magnol06@ukr.net

Свідоцтво про держреєстрацію: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 р.,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України.

Віддруковано у друкарні видавництва ПП «Магнолія 2006»